

Syn på udviklingen i dansk akvakultur

Kvalitativ interviewundersøgelse

Udført for projektgruppen for den Europæiske Fiskerifond 2007-2013,
Direktoratet for FødevarerErhverv
af Operate A/S

Marts 2006

Indhold

1. Baggrund og metode	3
2. Hovedkonklusioner	4
3. Interviewrapport	5
"Lokal" SWOT Akvakultur	10
Bilag:	
1. Spørgeguide Akvakultur	

1. Baggrund og metode

Direktoratet for Fødevarerhverv er i gang med at forberede en dansk strategi og program for den Europæiske Fiskerifond fra 2007-2013. Strategien skal blandt andet indeholde en SWOT-analyse af fiskerisektoren i Danmark.

Som input til SWOT-analysen har Operate gennemført en kvalitativ interviewundersøgelse blandt i akvakultursektoren.

Formålet er at belyse praktikers og andre "lokale" interessenters holdning til erhvervets udviklingsmuligheder, herunder også spørgsmål om lokalisering i landdistrikter og miljø.

Analysen er baseret på kvalitative interviews med 10 personer, som er udvalgt i samarbejde med projektgruppen. Personerne er hver blevet interviewet over telefonen i ca. 30 – 45 minutter med udgangspunkt i en spørgeguide med 15 spørgsmål (bilag). Interviewene er gennemført fra d. 14. februar – 8. marts 2006.

Interviewpersonerne for akvakultur fordeler sig på fem "aktive", her i blandt både dambrugere, havbrugere og producenter af skaldyr. De fem øvrige interviewpersoner repræsenterer bl.a. amterne, brancheforeningen og forskere på området. Interviewpersonerne er anonyme i rapporten.

2. Hovedkonklusioner

Guldgrube eller miljøkatastrofe?

Interviewene i akvakultur-sektoren afslører, at erhvervet og de lokale myndigheder (amterne) har markant forskellige syn på erhvervets udviklingsmuligheder. Ude fra betragtet virker det som om erhvervsinteresserne og de lokale miljømyndigheder har forskanset sig i hver sin skyttegrav. Konflikten er præget af grundlæggende mistillid og gensidige beskyldninger om manglende forståelse og indsigt i hinandens arbejde. Nedlægningen af amterne og bl.a. en ny bekendtgørelse for havbrug får dog nogle interviewede til at vejle morgenluft i dialogen mellem erhverv og lokale myndigheder.

Set fra erhvervets side har akvakultur et enormt vækstpotentiale, som groft sagt kan realiseres i det øjeblik myndighederne beslutter sig for, at vi i Danmark skal satse på akvakultur. Efterspørgslen er stor, ikke mindst internationalt, og dansk akvakultur leverer produkter af høj kvalitet, som oven i købet er produceret under høje krav til miljø og sundhed. Forventningerne til fremtiden er høje. Specielt inden for modeldambrug, men også økologiske dambrug, havbrug og produktionen af skaldyr forventes at kunne vokse betydeligt.

Amterne har der i mod meget svært ved at se en fremtid for akvakultur. I hvert fald i naturen. Modeldambrug placeret i industrikvarterer er det mest realistiske udviklingsscenarie set fra amternes synspunkt.

Professionalisering påkrævet

Alle er enige om, at dansk akvakultur befinder sig i en brydningstid og i løbet af de kommende år vil gennemgå en omfattende professionalisering. Fremtidssceneriet er en branche som er domineret af færre, men større og mere professionelle akvakultur-koncerner, der favner hele produktkæden. Uddannelse, forskning og udvikling inden for både miljøteknologi, nye produkter og nye arter og konsulenthjælp til både ledelse, drift og dialog med myndigheder efterspørges. Flere peger også på bedre markedsføring som et indsatsområde, der har høj prioritet.

FVM skal sætte kursen

Den miljøpolitiske dagsorden fylder meget i interviewene. Der er en udbredt irritation over det som branchen opfatter som "miljøministerens og miljømyndighedernes altoverskyggende dominans på området". Samtidig fremgår det tydeligt, at Fødevarerministeriet anses for at være det ministerium, der bør "tage kampen op" og "skabe bedre balance" i tingene. Konkret efterspørges en klar *erhvervspolitisk* vision og strategi for sektoren som modspil til den miljøpolitiske. Flere efterlyser direkte, at fødevarerministeren kommer mere på banen og "*træder i karakter over for Connie*".

3. Interviewrapport

5.1 Syn på styrker

- En fiskeproduktion, som kan styres
- Stor efterspørgsel og behov for sunde, sikre fødevarer af god kvalitet – både herhjemme og på verdensplan
- Kan skabe vækst og arbejdspladser
- I front, når det gælder miljøteknologi (recirkulering, økologi, modeldambrug)

Repræsentanter fra erhvervet ser mange styrker i den danske akvakultur-sektor. Specielt sammenlignet med havfiskeri. Den grundlæggende styrke set fra erhvervets side er, at dansk akvakultur producerer sikre, sunde fødevarer af høj kvalitet. Og at man – modsat havfiskeriet – har at gøre med en fiskeproduktion, som i høj grad kan planlægges og styres.

Det økonomiske potentiale i form af både eksportindtægter og lokale arbejdspladser fornægter sig ikke, når man spørger branchen selv:

- Markedet skriger efter fisk og skaldyr.....

- Vi ligger jo på landet, hvor der er mangel på arbejdspladser. Hvis vi får de rette betingelser kan vi skabe mange jobs i udkantområderne og bidrage til egnsudvikling.....

På trods af udbredt irritation over miljøreguleringen af erhvervet, fremhæver mange de seneste års miljøteknologiske udvikling (modeldambrug og recirkuleringsteknologi), som en konkurrencefordel for dansk akvakultur.

- Modeldambrug og recirkuleringsteknologi kræver store investeringer, men det har gjort at vi nu er på forkant med de miljøkrav, som vi helt sikkert vil møde på det europæiske og andre markeder inden for nogle år.....

En specifik fordel ved modeldambrugene er, at de i princippet kan placeres hvor som helst i landet.

De interviewede repræsentanter fra amterne har langt sværere ved at få øje på erhvervets styrker. I hvert fald så længe fiskeproduktionen er placeret i naturen og ikke i industriområder.

5.2 Syn på svagheder

- Et stykke vej til den kritiske masse – for mange små, uprofessionelle enheder
- Produktionskæden hænger ikke ordentlig sammen, for lav forædlingsgrad, for dårlig produktionsplanlægning
- Dårligt image
- Mangel på markedsføring

- Mangel på kompetenceopbygning og uddannelse
- Miljøbelastning

For små enheder, for dårlig integration i produktkæden og for lav forædlingsgrad er nogle af de største svagheder set fra erhvervets side. Dansk akvakultur betragtes som en sektor med enormt potentiale, som dog endnu ikke har nået den "kritiske masse".

- Vi er stadig ikke gode nok til at planlægge produktionen i forhold til markedets behov. Vi er stadig præget af trading-mentaliteten, hvor man sælger det man har og ikke det der efterspørges og så har vi for mange små enheder og for dårlig integration i produktkæden.....

Der er også en udbredt erkendelse af, at produkterne forarbejdes for lidt, og at erhvervet har forsømt at markedsføre sig selv og sine produkter. Det gælder både i forhold til befolkning, politikere og kunder. En repræsentant fra erhvervet siger:

- Mange danskere ved ikke hvad det der akvakultur overhovedet er. Og dem der ved, hvad det er, tror vi er nogle miljøsvin, som giver fiskene alt for meget medicin.....

Når det gælder markedsføring af produkterne er mange inde på, at historien om de danske fisk skal sælges langt bedre.

- Det er alt for let for de franske forbrugere at skifte fra vores ørreder til nogle andre. Vi skal fortælle vores kunder i udlandet, at danske fisk står for kvalitet, sikkerhed og er produceret under meget høje miljøkrav. Som det er lige nu ved forbrugeren ikke engang, at fisken i supermarkedet stammer fra Danmark.....

Flere peger også på behovet for kompetenceudvikling og uddannelse i erhvervet.

- Erhvervet har været kendetegnet ved, at stort sagt alle og enhver kan arbejde i det, men den teknologiske udvikling i fx modeldambrugene kræver nye kompetencer.....

Når det gælder skaldyr, er der flere der ser det som en svaghed, at erhvervet har for meget præg af "romantisk fritidsbeskæftigelse".

- Det er lidt for mange af dem, der tøffer ud på Limfjorden og nyder solnedgangen med en pi-be i munden.....

Dertil kommer, at opdræt af linemuslinger er et ungt erhverv, som stadig står over for flere biologiske og produktionsmæssige udfordringer. For eksempel har nogle opdrættere problemer med, at muslingerne bliver ædt af fugle.

Amterne ser overskridelser af kravene til vandkvalitet og den samfundsøkonomiske belastning som den største svaghed ved akvakultursektoren.

- Vi bruger enorme ressourcer på at lave passager, så fiskene i vores åer og vandløb kan passere dambrugenes stemmeværker og på at sikre, at vandkvaliteten overholdes.....

Interviewpersonerne fra amterne fremhæver endvidere, at erhvervet håndterer dialogen med myndighederne uprofessionelt:

- Det er både et helt praktisk problem i forhold til at udfylde ansøgningerne korrekt, men vi oplever heller ikke, at de er gode nok til at indgå i en konstruktiv dialog med myndighederne.....

Et konkret forslag går på at etablere en konsulentordning for erhvervet, som kan bidrage til professionaliseringen, både inden for drift, ledelse og dialog med myndigheder.

5.3 Syn på udviklingsmuligheder og indsatsområder

- Kæmpe potentiale – set fra erhvervets side
- Koncerndannelser og integration i produktkæden
- Forædling, produktudvikling og produktdiversificering
- Avlsarbejde og nye arter
- Markedsføring
- Miljøteknologi

De toneangivende aktører inden for branchen har en fælles vision om, at produktionen bliver fordoblet i løbet af de næste 10 år. Koncerndannelser, professionalisering, produktudvikling og bedre integration i produktkæden vil præge udviklingen.

- Vi vil se færre, men meget større og mere professionelle enheder, som favner hele produktkæden. Og vi vil se langt flere forskellige slags produkter og måske kan vi udvikle fisk uden ben!

Bedre markedsføring af danske akvakultur-produkter ses også generelt som en nødvendighed for at fremme udviklingen.

Sektoren spås også et stort vækstpotentiale globalt set, selv om dansk akvakultur *aldrig bliver en stor spiller internationalt*. Det internationale vækstpotentiale ligger på det europæiske marked, men også i Fjernøsten og i USA, som *så småt er begyndt at spise fisk*. Konkurrencen kommer bl.a. fra Østeuropa, som har *bedre og billigere ressourcer både når det gælder vand og arbejdskraft*.

Styrket avlsarbejde og nye, dyrere arter ses som et vigtigt udviklingsspor. Nye arter er bl.a. . aborrer, pighvar og sandart.

Der er lidt forskellige syn på, hvor dominerende modeldambrugene vil være om 10 år. I hvert fald blandt de konventionelle dambrugere og modeldambrugere. Men flertallet af de interviewede tror dog, at modeldambrugene vil blive langt mere dominerende i de kommende år. Og at de traditionelle gennemstrømningsanlæg vil sakke agterud

Det påpeges dog, at teknologien i modeldambrug kræver fortsat udvikling i tæt samarbejde mellem forskere og erhverv:

- Teknologien i modeldambrug er ikke særlig avanceret og er let at kopiere. Derfor er det nødvendigt, at vi videreudvikler den. Vi skal også have bedre styr på behandling af spildevand fra modeldambrugene og på hvordan vi undgår evt. smittespredning i bassinerne.

Nicheproduktioner af økologiske fisk og nogle, men færre, konventionelle dambrug, som bl.a. skal producere sættefisk til havbrug, hører også med til fremtidsbilledet. Mange af de eksisterende konventionelle dambrug er meget nedslidte og kræver opgradering til nye miljøkrav i de kommende år. Også eksport af miljøteknologisk udstyr og know-how er et marked som forventes at vokse.

Havbrug vil fortsat være en niche i Danmark, fordi de naturlige forhold ikke er optimale i Danmark (vandet er for koldt). Men den nuværende struktur med fire store havbrug forventes at kunne holde, hvis de får tilladelse til at udvide produktionen. Nye arter og endnu større produktion af rogn til Japan skal holde gang i havbrugene.

Fra amternes side ses de største udviklingsmuligheder i modeldambrugene, som er placeret i industrikvarterer:

- Vi skal have erhvervet væk fra ådale, vandløb og hav og ind i industrikvarterer, hvor de kan tilknyttes effektive spildevandsanlæg..... Det er jo i bund og grund en industri ligesom al anden industri.....

De dele af erhvervet som kan løse miljøproblemer, f.eks. linemuslinger og opdræt af rovfisk til bio-remediering ser de lokale miljømyndigheder langt mere positivt på.

5.4 Syn på trusler og barrierer

- Problematisk forhold til myndighederne

Konflikten mellem amter og erhvervet ses som den altdominerende hurdle for erhvervets videre udvikling. I det hele taget er der en udbredt opfattelse blandt primær-producenterne af, at myndighederne, specielt amterne, men i en vis udstrækning også de nationale myndigheder, modarbejder erhvervet. En frustrerende situation, som gør det svært at sikre den nødvendige kapital til nye investeringer.

- Markedspotentialet er på plads, men investorerne vil også se miljøgodkendelser, vandindvindingsstilladelser, inden de tør investere i nye anlæg og de vil ikke mindst gerne være sikre på, at man fra politisk side prioriterer akvakultur-sektoren.....

Flere havbrugere og skaldyrproducenterne beretter også om bureaukrati, uklarhed i reguleringerne og om myndigheder som er *dårligt klædt på*. Skaldyrproducenterne føler sig bl.a. tyngt af kravet om at skulle tage ugentlige prøver af vand, plankton og muslinger for egen regning: Og de oplever, at ansøgningskraven til FIUF midler er alt for komplicerede, fordi der stilles krav om, at man skal beskrive, hvordan virksomheden vil se ud, når den er fuldt udbygget.

- Myndighederne forstår sig ikke på muslingeproduktion, de ved ikke, hvad det handler om, så de kan ikke finde ud af, hvilken kasse vi skal puttes i. Jeg tror det er 7 eller 9 instanser jeg har kontakt til.....

I den sammenhæng er der en interviewet der peger på behovet for, at opbygge et videncenter for akvakultur på centralt niveau i fx DFFE eller FVM.

Frustrationen er størst hos nogle af opdrætterne. I brancheforeningen og andre organisationer i tilknytning til erhvervet er der flere, der vejrer morgenluft i forholdet til myndighederne. Blandt andet den ny bekendtgørelse for havbrug giver grund til optimisme. Mange forventer også, at dialogen mellem lokale myndigheder og erhvervet vil glide nemmere, når kommunerne bliver godkendelsesmyndighed og der *forhåbentlig kommer mere enkle retningslinjer for administration af reglerne*.

Set fra amternes synsvinkel er der flere facetter i det som en interviewet beskriver som et grundlæggende mistillidsforhold mellem amter og erhverv. Dels føler amterne, at de mangler klare rammer og "redskaber til at prioritere" fra Skov- og Naturstyrelsen og Miljøstyrelsens side. Dels, at de mangler ressourcer. Dels, at erhvervet er meget lidt forstående over for miljøkravene og sagsbehandlingsprocedurerne.

- De forstår simpelthen ikke, at vi ikke bare skruer en miljøgodkendelse sammen over night.....

5.6 Samspillet mellem aktører og syn på FVM/DFFE

- Godt samarbejde i branchen
- Politisk vision efterspørges

Brancheforeningen Dansk Akvakultur er en central aktør, som samler de forskellige grene inden for akvakultur. Herudover taler mange om pionervirksomhederne, bl.a. inden for modeldambrug, havbrug og stordrift, som vigtige drivkræfter i branchen. Flere af pionervirksomhederne er samtidig aktive i Dansk Akvakultur.

Samarbejdet internt i branchen får positive ord med på vejen:

- Selvom vi er konkurrenter, hjælper vi hinanden...

Der er stadig begrænsede erfaringer med fælles udviklingsprojekter og netværkssamarbejde. Men holdningen er positiv.

Flere aktører efterlyser, at politikerne kommer mere på banen i forhold til erhvervets udvikling. En klar politisk vision for akvakultursektoren efterspørges. Flere efterspørger, at fødevarerministeren spiller en mere aktiv rolle på et område, hvor det i høj grad er miljømyndighederne, som branchen forholder sig til.

- Fødevarerministeren bør træde mere i karakter som modspil til miljøfolkene, som hidtil har styret udviklingen.....vi savner en erhvervspolitisk strategi for sektoren.

Lokal SWOT - akvakultur	
<p>Styrker:</p> <p>Erhvervets generiske styrker – produktionen kan planlægges</p> <p>Sunde, sikre fødevarer – god kvalitet</p> <p>Stor efterspørgsel – ”markedet skriger efter fisk”</p> <p>Miljøteknologi (recirkulering, økologi)</p>	<p>Svagheder:</p> <p>For mange små uprofessionelle enheder</p> <p>Dårligt image</p> <p>Produktionskæden hænger ikke ordentlig sammen, for lav forædlingsgrad, for dårlig produktionsplanlægning</p> <p>Mangel på markedsføring – befolkningen, men også på eksportmarkederne – slutbrugeren ved sjældent, at fisken er fra DK</p> <p>Mangler uddannelse</p> <p>Dialog med amterne i hårdknude</p>
<p>Muligheder:</p> <p>Professionalisering – både produktion, ledelse, integration i produktkæden, markedsføring og kontakt til myndigheder. Konsulentordning kunne bidrage.</p> <p>Videreudvikling af miljøteknologi</p> <p>Nye arter (dyrere arter)</p> <p>Bedre integration i kæden – opdrættere og forarbejdere kommer til at eje hinanden</p> <p>Højforædlede produkter og diversificering</p> <p>Stærkere markedsføring og branding af danske akvakulturprodukter</p> <p>Styrket avlsarbejde</p> <p>Systemeksport – miljøteknologi</p> <p>Uddannelse</p> <p>Modernisering af eksisterende, konventionelle anlæg</p> <p>Fiskeproduktion flyttes til industriområder med effektiv spildevandsbehandling</p> <p>Opdræt af rovfisk til bio-remediering af søer ol.</p> <p>Forskning i foder, nettyper osv. (havbrug)</p> <p>Kunstig reproduktion af ål</p> <p>Mikroorganismer t. medicinalindustrien (tang og alger, som laver fedtsyrer)</p> <p>Foder til klækkerier (foder til fiskelarver)</p>	<p>Trusler:</p> <p>Hvis investorerne svigter/ikke tør</p> <p>Konflikten mellem amter og erhverv</p> <p>Konkurrence fra Østeuropa og andre lande, som har mere rigelige og billigere ressourcer</p>

Bilag - Udkast til spørgeguide – akvakultur

Indledning

Goddag, jeg hedder.... Jeg ringer på vegne af Direktoratet for FødevareErhverv, som gerne vil vide mere om udviklingen inden for dansk akvakultur. Vi snakker både med dambrugere, havbrugere, muslingeopdrættere og forskellige repræsentanter fra amter og andre organisationer, der har med akvakultur at gøre til daglig.

Hvilke udfordringer ser du for erhvervet? Hvilke muligheder ser du? Har du ideer, der kan fremme udviklingen? Hvad er dit syn på problemstillinger om miljø og lokalisering?

Styrker og svagheder.

For en god ordens skyld skal du vide, at jeg er ansat i et firma, der hedder Operate. Vi hjælper Direktoratet FødevareErhverv med at gennemføre undersøgelsen. Vi ringer rundt til 10 personer, vi gerne vil have med i undersøgelsen. Der foregår på den måde, at jeg stiller dig nogle spørgsmål, som du bedes svare på. Jeg regner med, at interviewet tager ca. 30 - 45 minutter.

Du skal vide, at du forbliver anonym i den færdige undersøgelse, som offentliggøres på www.fiskeriudvikling.dk. Undersøgelsen skal indgå i den danske strategi for den Europæiske Fiskerifond fra 2007 til 2013, som er et EU-program, der skal støtte fiskeri og akvakultur i Danmark.

Er der andet, du vil vide, inden vi går i gang?

Spørgsmål:

Erhvervet

Personlig baggrund/syn på akvakultur i lokalsamfundet – (spm. 1-4 kun til lokale fx dambrugeren)

1. Hvor længe har du boet i lokalområdet/været beskæftiget inden for akvakultur?

Hvis du er tilflytter – hvorfor er du flyttet til området?

2. Hvad kunne få dig til at flytte væk?

3. På en skala fra et til ti - hvor meget betyder akvakultur for udviklingen i dit lokalområde?
(Et lavest – ti højest)

4. Hvor enig er du i nedenstående udsagn?

Akvakultur er en nødvendig katalysator for fortsat udvikling i mit lokalområde

- Meget enig
- Delvis enig
- Hverken enig eller uenig
- Delvis uenig
- Meget uenig

5. Hvordan fungerer samspillet mellem dig som dambruger/havbruger etc. og lokalsamfundet i øvrigt?

Syn på udviklingen nu (styrker, svagheder, trusler)

(Spm. 6- 8 kun til beboere i lokalområdet fx dambrugeren)

Generelt

6. Hvad er de største styrker generelt i dit lokalområde?
(åbent spørgsmål)

Naturværdier

Turisme

Teknologisk innovation

Udvikling af regionale produkter/koncepter

Nye virksomheder

Nye beboere, fx fra byerne

Tryghed og godt naboskab

God infrastruktur

7. Hvad er de største svagheder/barrierer for udviklingen i dit lokalområde?

(åbent spørgsmål)

Mangel på arbejdspladser

Fastholdelse af højtuddannet arbejdskraft

Mangel på risikovillig kapital

Nedlægnings/reduktion af offentlige services i nærmiljøet, fx skoler

Mangel på produktudvikling

Manglende balance mellem landbrug/akvakultur og miljø/natur

Myndigheders regulering

Dårlig infrastruktur

Andet (skriv hvad)

8. Hvis du skulle pege på én ting, hvad anser du så for at være den allerstørste trussel mod dit lokalsamfund?

Erhvervets styrker og svagheder

9. Hvad anser du for dit erhvervs største styrker i udviklingssammenhæng (lokalt, regionalt og nationalt og internationalt)?

(åbent spørgsmål)

10. Hvad anser du for erhvervets største svagheder?

(åbent spørgsmål)

- miljø

- lokalisering

11. Hvad er de største barrierer for/trusler mod fremtidig udviklingen inden for dit erhverv? (lokalisering, miljø, globalisering, osv.....?)

(åbent spørgsmål)

Syn på fremtiden (muligheder/potentialer)

Sektoren generelt

12. Hvad tror du kendetegner dansk akvakultur (dambrug/havbrug/muslingeopdræt) om 10 år?

- Drømmescenariet

- Det realistske scenarie
- Hvad er ændret?

13. Hvor ser du de største muligheder for udvikling inden for dit erhverv?

(åbent spørgsmål)

- Innovation og produktudvikling
- Miljø
- Nye produktionsformer/arter
- Arbejdspladser
- Nye markeder/øget eksport

14. Hvilke hurdler skal overvindes og hvad skal der til for at skabe denne udvikling?

(åbent spørgsmål)

- Risikovillig kapital
- Flere iværksættere
- Ændret regulering
- Støtte
- Ny teknologi
- Politiske initiativer
- Andet?

15. Hvilke konkrete idéer har du til den fremtidige udvikling af akvakultur-sektoren?

Syn på aktører

19. Hvem driver/burde drive udviklingen inden for dansk akvakultur?

- Hvem er de centrale aktører i dag?
- nye/kommende aktører (hvem burde spille større rolle?)
- privat/offentlig
- lokale aktørers rolle
- regionale aktørers rolle
- nationale aktørers rolle
- internationale aktørers rolle
- DFFE's rolle

20. Hvordan synes du samspejlet mellem de forskellige interessenter i den danske akvakultursektor fungerer i dag?

- evt. forslag til forbedringer?